

Tweede Wereldoorlogveteraan Theo de Kleijn werd ingezet bij Maas-Waalkanaal en Grebbeberg

‘Je bent jong en kar

De Tweede Wereldoorlog veranderde het leven van Theo de Kleijn ingrijpend. Hij vocht in de meidagen bij het Maas-Waalkanaal en trok daarna terug richting de Grebbeberg, waar hij na een aantal dagen krijgsgevangen werd gemaakt. Terug in zijn geboortestad Nijmegen werd hij opgepakt en moest hij ruim drie jaar werken in Duitsland. “Ik heb veel meegemaakt. Maar je was met elkaar, met je kameraden. Dat vergoedt veel.”

Door: Linde van Deth

De Tweede Wereldoorlog begon voor Theo de Kleijn (92) in de kazematten bij de stellingen aan het Maas-Waalkanaal bij Nijmegen. In diezelfde stad was hij als bijna 19-jarige opgekomen in oktober 1938. De Kleijn deed een bakkersopleiding en was op dat moment bezig met zijn banketbakkersdiploma.

De compagnie van De Kleijn was gelegerd bij het Maas-Waalkanaal en de soldaten sliepen 's nachts bij de boeren in de buurt. “De opleiding van een paar weken die we kregen toen we in dienst gingen, stelde niks voor. We wisten bij het Maas-Waalkanaal alleen dat we moesten schieten op de mensen die eraan kwamen aan de overkant. Wat wisten wij nou van oorlog?” De compagnie van De Kleijn stond

■ Tweede Wereldoorlogveteraan Theo de Kleijn op de plek waar zich de stellingen bevonden van het Maas-Waalkanaal, waar hij vocht in de meidagen 1940. Foto: Birgit de Roij

onder leiding van kapitein Boers. “Dat was een heel strenge man. Om het minste of geringste kregen wij straf”, vertelt De Kleijn. “En het was echt een vechtersbaas.” Boers is tijdens de gevechten op de Grebbeberg nog naar voren gestormd met zijn sectie. “Ik zie hem nog voor me met zijn pistool in de hand. Hij ging altijd voorop. Hij vertelde niet wat er ging gebeuren. Die jongens die mee moesten naar voren, die dachten waarschijnlijk helemaal niks. Je kunt ook niet meer denken.

Je gaat mee, je moet mee. Dat doe je gewoon. Het moet verschrikkelijk geweest zijn, met mensen om je heen die wegvallen.”

10 mei

Op de ochtend van de 10e mei werden de militairen om vier uur uit bed gehaald. Het zag zwart van de vliegtuigen. Het Maas-Waalkanaal had zeven bruggen, waarvan er vijf voor het Duitse leger van belang waren vanwege een mogelijke tweede toegang tot Bra-

ertegen'

nog overheen. Ook bij de andere bruggen ontstonden gevechten. "Wij kregen die ochtend al snel vuurcontact. We beschoten ook een Duitse motor met zijspan. Toen de situatie echt penibel werd, kreeg onze compagnie de opdracht terug te trekken richting de Grebbeberg. Ik en nog vier anderen waren met de keukenwagen, dus wij konden ons snel verplaatsen. Wij zijn via Beuningen en Druten naar Wamel gegaan. Bij Wamel konden we de Waal over. Wij waren rond vier uur in de middag bij de Grebbeberg en moesten daar wachten op de rest en alvast het eten bereiden."

De Kleijn stond gedurende de gevechten op de Grebbeberg met de keukenwagen op een bebost terrein achter Rhenen. Later bleek dat ze daar niet veilig stonden. "We moesten soms achter de wagen duiken vanwege het geweervuur. De kogels floten langs je heen." De militairen waarvoor zij moesten koken, zagen ze die paar dagen niet. Die waren ergens anders terechtgekomen. "We hebben het eten weggegooid, zodat de Duitsers het in ieder geval niet te pakken zouden krijgen."

De veteraan vertelt dat hij militairen weg zag vluchten van de Grebbeberg, ze renden langs hem heen. "Die terugtocht was verschrikkelijk om te zien. Er kwamen paarden met de artilleriestukken achter zich op ons afgestormd, zonder begeleiders. Er stonden daar wel kapiteins met pistool om de vluchtende militairen te dwingen terug te gaan, maar ze liepen gewoon door. En wij moesten daar blijven staan. Ik ben wel bang geweest toen de kogels om mijn oren floten. Ik dacht: dadelijk pakken ze ons ook. Maar je bent jong en je kan ertegen. En het scheelt dat je met je kameraden was. Je was met elkaar." Kapitein Boers trok op 13 mei, toen de Nederlandse terugtrekking begonnen was, nog met een compagnie door

bant. De twee noordelijkste bruggen bij Weurt en Neerbosch werden door de Nederlandse militairen op tijd vernield. De auto- en spoorwegbrug bij Nijmegen mochten pas vernield worden als daar van hogerhand toestemming voor werd gegeven. Toen er berichten kwamen van een Duitse aanval besloot kapitein Boers toch opdracht te geven de twee bruggen op te blazen. Een trein die vanuit oostelijke richting aan kwam rijden, werd in brand geschoten. De Duitsers wilden bij verrassing de brug bij Hatert nemen. Er werd geprobeerd die brug ook op te blazen, maar dat lukte maar gedeeltelijk. De Duitse infanterie kon er

■ Theo de Kleijn als dienstplichtig soldaat.
Foto: privécollectie Theo de Kleijn

het brandende Rhenen om de Duitsers te verdrijven. Toen bleek dat ze alleen waren en onder vuur kwamen te liggen, brak er paniek uit. Om de terugtocht ordelijk te laten verlopen, liet Boers de compagnie in exercitiepas door het brandende Rhenen het terrein verlaten. De Kleijn hoort dit voor het eerst, maar het verbaast hem niet. "Boers was een echte militair, die had de wind eronder."

Krijgsgevangen

Toen de Nederlandse terugtrekking begonnen was, kreeg de groep van De Kleijn de opdracht naar fort Honsdijk te gaan, waar, zo bleek later, ook de anderen van de compagnie terecht waren gekomen. Tijdens die tocht werden ze in de nacht van 14 mei gevangengenomen. "Toen moesten we door Rhenen heen en dat was een slagveld. Je moest over de lijken heenstappen. Dat was ontzettend heftig." De Kleijn vertelt dat hij daarna nooit meer terug is geweest naar de Grebbeberg of naar Rhenen. Ze moesten lopen naar Arnhem en werden als krijgsgevangenen afgevoerd naar kamp Luckenwalde. "Met de trein, in goederenwagens. In het kamp sliepen

we op de grond, op stro, net als varkens. We hadden geen kleren, je had je onderbroek vier weken aan. Vanwege mijn ervaring werkte ik in de keuken, maar ik hoefde niet veel te doen. We kregen toch alleen waterige soep en brood. Het was een zware tijd." Hij herhaalt wat hij al eerder aangaf: "Maar je bent jong en sterk. Je kunt een heleboel hebben." Zijn ouders wisten niets van zijn lot. Na vijf maanden werden de militairen weer naar huis gestuurd. "We waren tenslotte ook Germanen, zeiden ze."

Fabriek

Terug in zijn geboortestad Nijmegen probeerde De Kleijn zijn leven weer op te pakken. Toen hij op een avond de stad in ging, werd hij samen met twee vrienden opgepakt door de politie. De volgende dag werd hij naar Duitsland gestuurd voor de *Arbeitseinsatz*, zonder dat hij zijn ouders nog kon waarschu-

'Wat wisten wij nou van oorlog?'

wen. Hij werd ruim drie jaar tewerkgesteld in een chemische fabriek bij Leipzig. "Je kwam er niet precies achter wat er allemaal gemaakt werd. In ieder geval benzine. Het was keihard werken, het viel niet mee. Je sliep weinig, dus na zes dagen werken was je kapot. En je moest zorgen dat je geen straf kreeg. Degenen die naar het *Straflager*

moesten, kwamen terug als wandelende lijken." Al die tijd in Duitsland had De Kleijn nauwelijks contact met zijn ouders. Wel hoorde hij door middel van een telegram dat zijn zus was omgekomen tijdens de bombardementen op Nijmegen in 1944. Hij kreeg het telegram twee dagen na haar dood. "Dat was vreselijk. Ik heb nog gevraagd of ik daarvoor naar huis kon, maar dat mocht niet."

In juni 1945 werd de fabriek waar De Kleijn tewerkgesteld was, bevrijd door de Amerikanen. "Je hoorde al een paar dagen het geluid van de artillerie, die steeds dichterbij kwam, dat was mooi om te horen. Op de derde dag was het een ontzettend lawaai. Wij zaten in de schuilkelders en twee van ons moesten van de Duitsers met een witte vlag naar buiten. Ik ben toen gegaan." De Kleijn wilde met een aantal anderen terug naar Nederland. "Ik heb daar bij de fabriek een vrachtwagen gestolen en benzine.

gegaan. In die trein heb ik nog een broek van een Amerikaanse soldaat gejat. Die heb ik in Nederland nog lang aangehad", vertelt hij lachend.

De veteraan kwam in België terecht en ging vanuit daar naar Eindhoven. Daar moest hij met de vrachtwagen naar Nijmegen, want bussen en treinen reden er niet. De chauffeurs vroegen geld voor de rit naar het oosten. "Iemand heeft toen voor mij betaald, want we hadden natuurlijk geen stuiver." Toen hij Nijmegen binnenkwam, kreeg hij de grootste klap. Hij raakt nog geëmotioneerd als hij erover vertelt. "De hele stad was kapot door het bombardement. Dat was een enorme klap. Wij wisten niet hoeveel schade er was aangericht. Ik vond het zo verschrikkelijk. Dat vergeet ik nooit meer."

Veteraan

Na de oorlog leerde De Kleijn zijn vrouw kennen en ze trouwden in 1949. Ze kregen twee kinderen en inmiddels zijn er ook kleinkinderen en zelfs een achterkleinkind. Hij maakte zijn bakersopleiding niet af. "Ik wilde niet meer leren, maar wilde na al die jaren wel eens wat gaan verdienen. Ik was 26 en had nog nooit iets verdiend. Ik wilde niet meer als leerling beginnen." Via zijn broer ging hij bij de gasfabriek werken, maar kwam al vrij snel op de administratie terecht bij de incasso-afdeling. Tot zijn pensioen werkte hij bij het gemeentelijke nutsbedrijf. "Mijn hele jeugd is naar de knoppen gegaan. Eerst moest ik in dienst en kon daardoor niet verder leren. Toen kwam de oorlog en was alles weg. Alles wat je van plan was, kon je niet meer doen. Ik was serieus bezig met mijn vak, maar heb geen kans gekregen om daarmee verder te gaan. Maar toch, je moet niet zeuren. Ik heb er altijd wat van weten te maken. Ik ben blij met het werk dat ik uiteindelijk ben gaan doen. Ik heb hard gewerkt en het goed naar mijn zin gehad." De Kleijn is altijd naar reünies gegaan, maar hij is de enige van de groep van de keukenwagen die nog leeft. Hij vertelt dat hij zich wel een echte veteraan voelt. "Van de Stichting 40-45 heb ik een vergoeding gehad. Daar ben ik blij mee, dat is toch een vorm van erkenning. We hebben hard moeten knokken en hebben toch wel veel meegemaakt."

■ De verwoestingen van het bombardement op Nijmegen waren een enorme klap voor Theo de Kleijn, toen hij in zijn geboortestad terugkwam na ruim drie jaar *Arbeitseinsatz*. Foto: archief